

BIECHTVERHALEN

Zomervieringen

Toen ik aan het nadenken was over zondebesef, en de mogelijk heilzame werking ervan, kwam al vrij snel het verhaal van de overspelige vrouw uit het Johannes-evangelie naar boven. Het is een verhaal dat deze samenhang goed laat zien. Juridisch lijkt alles transparant, er is geen gebrek aan bewijslast, er bestaat geen twijfel over de regels, en de vraag wordt: wat zal Jezus doen, met deze vrouw die als een prooidier in het midden wordt gezet? Het is zonder meer een hachelijke situatie en je zou kunnen zeggen dat Jezus het leven van de vrouw redt door de farizeeën wat zondebesef bij te brengen. Hij vraagt ze om in hun eigen hart te kijken en in te zien hoe het verschil tussen hen en degene die ze op het punt staan te stenigen lang niet zo groot is als zij denken, ja, dat dit verschil misschien wel helemaal niet bestaat.

Ja, zondebesef kan een bijzonder heilzame werking hebben! Het sluit aan bij de psychologie van Carl Gustav Jung, waarin mensen gevraagd wordt naar hun eigen Schaduw te kijken. Als je je eigen donkere kant kan accepteren, of zelfs alleen maar in beeld kan krijgen, dan zul je minder geneigd zijn het kwaad te projecteren op anderen. Ik denk dat er een diepe wijsheid in deze gedachte verscholen ligt.

En misschien is dat ook een van de redenen waarom aan het begin van de katholieke liturgie plaats wordt gemaakt voor een gezamenlijke schuldbelijdenis. Zijn er onder ons mensen met een katholieke achtergrond die die tekst nog kennen?

Ik belijd voor de almachtige God, en voor u allen, dat ik gezondigd heb in woord en gedachte, in doen en laten, door mijn schuld, door mijn schuld, door mijn grote schuld. Daarom smeek ik de heilige Maria, altijd maagd, alle engelen en heiligen, en u, broeders en zusters, voor mij te bidden tot de Heer, onze God.

In het latijn klinkt het nog dramatischer: *'Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa.'* Degenen die die liturgie hebben opgesteld zullen misschien gedacht hebben: laten we dat zondebesef maar meteen aan het begin doen, dan kunnen we eventuele rituelen met prooidieren overslaan – dan hebben we dát vast gehad. Schuld, gedeelde schuld – het is in de katholieke liturgie geen ontdekkingstocht, het is een uitgangspunt.

Maar met het accepteren van je schaduw kom je ook al snel op een hellend vlak. Als iemand zegt: 'Ik ben geen heilige, ik heb nu eenmaal mijn onvolkomenheden,' dan kun je daar sympathie voor opbrengen. Maar wat moet je denken als iemand zegt: 'Het kan me geen bal schelen wat jullie van mij vinden, zo zit ik nu eenmaal in elkaar'? Je schaduw accepteren kan ook uitlopen op een houding van onverschilligheid, van soeverein egoïsme.

Ja, die Schaduw van Jung, wat moeten we daarmee? Er zijn talloze verhalen of teksten waarin mensen met hun eigen schaduw in de weer zijn. Zoals bijvoorbeeld de tekst van de popsong 'Gloria' van Patti Smith, dat begint met de regel: *'Jesus died for somebody's sins, but not mine.'*

Toen ik deze tekst voor de eerste keer hoorde moest ik meteen denken aan verhalen van mensen die bij de biecht geen absolutie hebben gekregen. Het is een van de biechtverhalen die ik in mijn katholieke jeugd af en toe hoorde rondzingen: de priester besloot, na de zondaar aangehoord te hebben, het schuifje in de biechtstoel dicht te klappen. Gá maar, zoek het zelf maar uit. 'Het schuifje krijgen' was de Brabantse uitdrukking. In mijn jeugd circuleerden nog andere biechtverhalen, zoals van vrouwen die in de biechtstoel gingen vragen of ze aan anticonceptie mochten doen. En in de jaren zeventig van de vorige eeuw, toen mensen massaal uit de kerk vielen, hoorde je ook weleens verhalen van mensen die *stiekem* gingen biechten.

Het verhaal van Patti Smith zelf is weer anders. 'Mijn zonden behoren mij toe', zingt ze even later in datzelfde lied, *they belong to me*. Ja, ze zijn van mij en het klinkt dan bijna alsof de kerk de zonden van mensen áf wil pakken. In haar jonge jaren heeft Patti Smith het nodige meegekregen van de strengheid van Jehova-getuigen, en in haar lied brengt ze een soort uitbraak daaruit tot uitdrukking. Mogelijk zal het resoneren bij mensen die ook een strenge opvoeding hebben gehad en die daar ook afstand van hebben willen nemen.

Het verhaal van Stephen Dedalus in *A Portrait of the Artist as a Young Man* van James Joyce is ook zo'n verhaal. Het is een hele autobiografische roman en het beschrijft de sfeer van zijn jeugd in het katholieke Ierland aan het eind van de 19de eeuw. Het verhaal van Stephen is niet nostalgisch, maar eerder beklemmend. Hij wil ontsnappen aan wat hij gaat zien als een soort tredmolen, waarin je van zonde naar vergeving gaat en van vergeving weer naar nieuwe zondes, een deprimerende vicieuze cirkel die kan blijven draaien op basis van een zuiverheidsideaal waarvan hij weet dat hij er nooit aan zal kunnen voldoen.

Bij deze Stephen gaat het verlangen niet zozeer uit naar een zondig leven, of een ruig leven, maar naar een leven met alles erop en eraan. Als een roeping zich in zijn ziel begint aan te kondigen laat hij de kans jezuïet te worden voorbijgaan. Kunstenaar zal hij worden. Ook bij Patti Smith begint zich een roeping te vormen die op het cruciale moment uitvalt naar de kant van de kunst. Ze zal dichteres worden, popzangeres.

Deze roepingen hebben een bepaalde impact op dat zondebesef, er verandert iets in hun houding. Joyce beschrijft dit alsof hij opnieuw een soort zondeval doormaakt: 'De valstrikken van de wereld waren haar zondige wegen. Hij zou vallen. Hij was nog niet gevallen, maar hij zou geluidloos vallen, ineens. Niet vallen, dat was te moeilijk, te moeilijk: en hij voelde de geluidloze val van zijn ziel, zoals straks zou gebeuren, zij zou vallen, zou vallen, was nog niet gevallen, nog ongevallen maar op het punt te vallen.'

Aan dit uitbreken, of hier is het nog een soort loswikken, gaat een indrukwekkende biechtscène vooraf. Stephen was eerder al een keer gestopt met biechten nadat hij begonnen was prostituees te bezoeken, maar op een retraite worden hij en zijn medescholieren door de priesters grondig bewerkt met gruwelvisioenen van hel en verdoemenis. U moet het maar eens lezen, het gaat twintig bladzijden achter elkaar door, het is een van de grootste donderpreken uit de wereldliteratuur. Als zoiets zou gebeuren op een van de retraites van de Dominicus zouden mensen daar gillend weglopen en de gespreksleider misschien wel aanklagen wegens verbaal geweld. Stephen is dan nog niet sterk genoeg om de gruwelvisioenen te weerstaan. Hij zwicht uiteindelijk en ondergaat ook de enorme opluchting die bij een biecht hoort. Maar beklijven doet het uiteindelijk niet.

Ja biechten, het lijkt uit de tijd te zijn. Het is dit onderdeel van het christelijk geloof dat bij velen nog steeds moeilijk ligt. Hier in de Dominicus doen we het niet meer. De biechtstoelen, de plaatsen waar een aantal decennia geleden nog hartsgeheimen in de oren van een priester werden gefluisterd, staan er nu werkeloos bij. Je kunt er stofzuigers vinden, of de, megafoon en de verbanddoos van de KHV, de Kerk Hulp Verlening. Een echte schuldbelijdenis aan het begin van elke dienst, dat doen we ook niet meer. Ja, we hebben we nog wel het ritueel van de handwassing, en we zingen soms een Kyrie Eleison, en we hebben onze pastores... We hebben het niet afgeschaft, maar wel naar de achtergrond geschoven.

Ik moet zeggen, ik mis dat ook wel. Bidden tot God ligt op de een of andere manier heel dicht bij het spreken met een goede biechtvader. Bij de gedachte dat God mij beter kent dan ik mijzelf ken, denk ik niet aan een bestraffend alziend oog hoog in de hemel, ook niet aan een soort superpsychiater die al mijn verborgen wensen op tafel kan krijgen, maar aan de milde, liefhebbende blik van een biechtvader die zijn kinderen op het goede spoor wil houden. Ik stel me een goede biechtvader voor als iemand die heel goed kan luisteren, iemand die je niet veroordeelt, maar die ook door je drogredenen en rationalisaties heen kan prikken.

Hoe ga je om met je Schaduw? Met welke tekortkomingen wil je verder leven, en welke tekortkomingen wil je toch proberen te ontgroeien? Wie staat mij bij mij als ik uit de bocht vlieg, als ik het echt niet meer weet? De stofzuigers en de megafoon mogen misschien blijven liggen waar ze liggen, maar ook mogen we bidden dat er een luisterend oor is wanneer we echt iets op ons hart hebben.

Dat het zo moge zijn.

We lazten uit het Johannes-evangelie (8:1-11) en uit *A Portrait of the Artist as a Young Man* van James Joyce.
Berry Vorstenbosch is bereikbaar via bervor@xs4all.nl.